

The importance of social rehabilitation and social adaptation measures in crime prevention

Sirojiddin ESHKOBILOV¹

Specialized branch of Tashkent state law university

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2021

Received in revised form

15 November 2021

Accepted 20 December 2021

Available online

15 January 2022

Keywords:

crime prevention,
social rehabilitation,
social adaptation,
non-social behavior,
victim.

ABSTRACT

In this article, the content and significance of measures of social rehabilitation and social adaptation are considered. This is especially significant in the prevention of offenses. The legal foundations of social rehabilitation and social adaptation are also considered. In the context of crime prevention, through the analysis of legislation in this area.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss11/S-pp97-105>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ҳуқуқбузарликлар профилактикасида ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора-тадбирларининг аҳамияти

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

ҳуқуқбузарликлар
профилактикаси,
ижтимоий реабилитация,
ижтимоий мослаштириш,
ғайриижтимоий ҳуқуқ-
атвор,
жабрланувчи.

Мақолада ҳуқуқбузарликлар профилактикасида ижтимоий реабилитация ва ижтимоий мослаштириш чора-тадбирларининг мазмун-моҳияти ва аҳамияти ёритилган бўлиб, шу билан бирга, бу борадаги қонунчилик таҳлили орқали ҳуқуқбузарликлар профилактикасида ижтимоий реабилитация ва ижтимоий мослаштиришнинг ҳуқуқий асослари шарҳланган.

¹ Teacher, department of crime prevention and public safety, specialized branch of Tashkent state law university. Tashkent, Uzbekistan.

Важность мер в социальной реабилитации и социальной адаптации в профилактике преступности

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

профилактика правонарушений, социальная реабилитация, социальная адаптация, асоциальное поведение, жертва.

В данной статье, рассматривается содержание и значение мер социальной реабилитации и социальной адаптации. Это особенно значимо, в профилактике правонарушений. Рассматриваются, также, правовые основы социальной реабилитации и социальной адаптации. В разрезе профилактики правонарушений, посредством анализа законодательства в данной сфере.

Мамлакатимизда сўнгги йилларда суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилаётган ислохотлар натижасида инсонпарварлик тамойилларига таянган ҳолда жиноий жазолар енгиллаштирилиб, жиноят содир этган шахсларга нисбатан кўпроқ озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазо турлари қўлланилмоқда. Ушбу ислохотлар орқали инсонпарварлик тамойилларига таянган ҳолда жиноий жазолар енгиллаштирилиб, жиноят содир этган шахсларга нисбатан кўпроқ озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазо турлари қўлланилмоқда. Бу, албатта, уларга ўз хатосини тўғри англаб, келгусида соғлом турмуш тарзига қайтишларига ва, энг асосийси, оиласи бағрида бўлишларига имкон беради.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021-йил 26-мартдаги “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6196-сон Фармони ҳамда 29.11.2021 йилдаги “Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқ-лаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-27-сонли Фармонлари билан пробация соҳасида амалга оширилган ўзгаришларни айтиши-миз мумкин.

Ижтимоий реабилитация ҳамда ижтимоий мослаштириш тушунчаси ҳақида сўз юритишдан аввал “реабилитация” сўзининг маъноси ва ушбу тушунча қайси соҳаларда қўлланилиши ҳақида хабардор бўлиш мақсадга мувофиқдир. “Реабилитация” сўзи латинча “rehabilitatio” сўзидан олинган бўлиб, “тиклаш” деган маънони англатади. Реабилитация тушунчаси юридик соҳадан ташқари тиббиёт ва ижтимоий соҳада ҳам қўлланилади.

Хусусан, тиббий реабилитация деганда, организмнинг бузилган фаолиятини, беморлар ва ногиронларнинг меҳнат қобилиятини тиклашга қаратилган тиббий, педагогик, психологик чора-тадбирлар мажмуи тушунилади. Ижтимоий реабилитация деганда эса ногиронлик, миграция, одам савдоси, ишсизлик ва бошқа шу каби муаммолар оқибатида шахс ёки шахслар гуруҳининг йўқолган ёки чекланган ижтимоий ҳуқуқларини тиклашга қаратилган чора-тадбирлар мажмуи тушунилади.

Ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора-тадбирларини қўллаш ҳуқуқбузарликлар профилактикасини бевосита амалга оширувчи соҳавий хизматлари томонидан ҳуқуқбузарликлардан жабрланувчиларга, ҳуқуқбузарликлар содир этишга мойил бўлган, ҳуқуқбузарликлар содир этган шахсларга нисбатан ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора-тадбирлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда қўлланилади.

Ҳуқуқбузарга нисбатан “ижтимоий реабилитация қилиш” тушунчаси ишлатилганда, бевосита уни ахлоқан тузатиш ёки судланганлик ҳолатини олиб ташлаш сингари чораларда намоён бўлади. “Ижтимоий мослаштириш” эса бевосита жазони ижро этиш муассасасидан жазо ўтаб қайтган шахсни ўқишга ёки ишга жойлаштириш, маълум муддатга уй-жой билан таъминлаш, ҳокимиятлар ҳузуридаги махсус комиссиялар томонидан моддий, шунингдек, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан ҳуқуқий ёрдам бериш каби ҳолатларда ўз ифодасини топади [1].

Оғир ижтимоий аҳволда қолган, шу жумладан, жисмоний, ахлоқий ёки мулкӣ зарар етказиш натижасида содир этилган ҳуқуқбузарликлар туфайли жабр кўрган шахсларга кўмаклашиш ва ҳар томонлама ёрдам кўрсатиш бўйича инфратузилмани яратишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Хусусан, Тошкент шаҳрида Реабилитация ва мослаштириш маркази ҳудудий бўлими ташкил этилган. Марказ хотин-қизларга зўравонлик ва тазйиқлардан ҳимоя қилиш бўйича ҳуқуқий маслаҳат беради, тиббий ва психологик ёрдам кўрсатади.

Оила турмуш муносабатлари доирасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларнинг виктимологик профилактикасига қаратилган ҳуқуқий асос сифатида Ўзбекистон Республикасининг 2010-йил 29-сентябрь кундаги “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги Қонунини ҳам киритишимиз мумкин. Ушбу қонун вояга етмаганлар назоратсизлиги, қаровсизлиги, улар томонидан ҳуқуқбузарликлар ёки бошқа ғайриижтимоий хатти-ҳаракатлар содир этилишининг олдини олиш, уларга имкон берадиган сабаблар ва шарт-шароитларни аниқлаш ҳамда бартараф этиш; вояга етмаганларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлаш; вояга етмаганларда қонунга итоаткорлик ҳулқ-атворини шакллантириш; ижтимоий жиҳатдан хавфли аҳволда бўлган вояга етмаганлар ва оилаларни ижтимоий-педагогик реабилитация қилиш; вояга етмаганларни ҳуқуқбузарликлар ёки бошқа ғайриижтимоий хатти-ҳаракатларни содир қилишга жалб этиш ҳолларини аниқлаш ва уларга барҳам бериш каби вазифаларни бажаришни тартибга солади.

Ўзбекистон Республикасининг 2014-йил 14-майдаги “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонуни [2] ҳуқуқбузарликлар профилактикасида ижтимоий реабилитация ва ижтимоий мослаштиришнинг бирламчи ҳуқуқий асоси ҳисобланади. Мазкур қонунга асосан ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг асосий вазифалари сирасига ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, ўрганиш, бартараф этиш чора-тадбирларини кўриш ҳамда ҳуқуқбузарликдан жабрланувчиларни, ҳуқуқбузарликлар содир этишга мойил бўлган, ҳуқуқбузарлик содир этган, шу жумладан, илгари судланган ва озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш, жисмоний шахсларнинг ҳуқуқбузарликдан жабрланувчига айланиши хавфини камайтириш, ҳуқуқбузарликлар профилактикасини бевосита амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи органлар ҳамда муассасалар фаолиятининг ўзаро ҳамкорлигини таъминлаш ва уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш киради.

Мазкур Қонунда ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг айрим элементларига бир қатор таърифлар берилган. Жумладан:

- ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш – ҳуқуқбузарликдан жабрланувчига, ғайриижтимоий хулқ-атворли, ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил бўлган, ҳуқуқбузарлик содир этган шахсларга ҳуқуқий, ижтимоий, психологик, тиббий, педагогик ва бошқа турдаги ёрдам кўрсатишга, шунингдек, уларга жамиятда қабул қилинган хулқ-атвор нормалари ва қоидаларини сингдиришга қаратилган чора-тадбирлар мажмуи;

- ғайриижтимоий хулқ-атвор – шахснинг жамиятда қабул қилинган хулқ-атвор нормалари ва қоидаларини бузувчи турмуш тарзи, ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги;

- ҳуқуқбузарлик – содир этилганлиги учун маъмурий ёки жиноий жавобгарлик назарда тутилган айбли ғайриҳуқуқий қилмиш (ҳаракат ёки ҳаракатсизлик);

- ҳуқуқбузарликдан жабрланувчи – жисмоний, маънавий ёки мулкӣ зарар етказилганлиги оқибатида ҳуқуқбузарликдан жабрланган шахс;

- ҳуқуқбузарликлар профилактикасига оид адабиётларда ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил бўлган шахс ўзининг ғайриижтимоий хулқ-атвори хавфлилиги туфайли ҳуқуқбузарлик содир этиш эҳтимоли ҳолатида бўлган жисмоний шахсларни ўрганишдан иборатлиги таъкидланган.

Бундан кўриниб турибдики, ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш ҳуқуқбузарликдан жабрланувчига, ғайриижтимоий хулқ-атворли, ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил бўлган, ҳуқуқбузарлик содир этган шахсларга ҳуқуқий, ижтимоий, психологик, тиббий, педагогик ва бошқа турдаги ёрдам кўрсатишга, шунингдек, уларга жамиятда қабул қилинган хулқ-атвор нормалари ва қоидаларини сингдиришга қаратилган чора-тадбирлар асосида ҳаётга ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш, келгусидаги ҳуқуқбузарликларни аниқлаш, уларга барҳам бериш, шунингдек, ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, бартараф этишга катта йўналиш бўлиб хизмат қилади.

“Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонуннинг 35-моддасида назарда тутилган шахсларни профилактика инспектори профилактик ҳисобга олишни амалга оширади ҳамда Пробация хизматида жазо ўтаётган маҳкумларнинг жазо ўташ тартибини ўрганиб, Пробация хизмати ходимлари билан ҳамкорликда уларни ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора-тадбирларини кўради, яъни ахлоқ тузатиш ишлари жазосини ўтаётган шахсларни ишга жойлашда кўмаклашади ҳамда уларнинг мунтазам яшаш жойини кузатиб, ижтимоий ҳаётга мослаштириш чораларини кўради.

Президентимиз Ш.М. Мирзиёевнинг 8-март Халқаро хотин-қизлар кунига бағишлаб ўтказилган тантанали йиғилишдаги нутқида таъкидланганидек: “... хотин-қизларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш мақсадида ҳудудларда зўрликдан жабр кўрган шахсларни реабилитация қилиш ва мослаштириш бўйича 155 та марказ, “Ишонч телефонлари” ташкил этилди. Ўтган қисқа даврда юртимизда уйма-уй юриб, ижтимоий-маънавий муҳитни ўрганиш, мавжуд муаммоларни ҳал этиш бўйича самарали тизим яратилди. Ушбу тизим асосида 2020-йилда 47 минг 690 нафардан ортиқ оғир шароитда яшаётган, шунингдек, 13 минг 344 нафар ногиронлиги бўлган хотин-қизларнинг муаммолари жойида ўрганилди” [3].

Шу билан бирга, амалиётда фуқароларнинг, энг аввало, ёрдамга муҳтож хотин-қизларнинг ҳуқуқларини қўшимча равишда таъминлаш, давлат органларининг фуқаролик жамияти институтлари, шу жумладан, оммавий ахборот воситалари билан амалий муносабатларини кучайтириш, мазкур масалаларда жамоатчилик назорати жорий этилишини давом эттириш юзасидан кечиктириб бўлмайдиган чора-тадбирлар кўришни талаб қиладиган айрим муаммолар ва камчиликлар сақланиб қолган.

Шундан келиб чиқиб, қуйидагилар ижтимоий реабилитация қилиш ва мослаштириш, шунингдек, оилавий-маиший зўрлик ишлатишнинг олдини олиш тизимини такомиллаштиришнинг устувор йўналишлари этиб белгиланган:

- ўз жонига қасд қилишга мойил хулқ-атворни ҳамда жамиятдаги ва оиладаги маънавий-ахлоқий муҳитга салбий таъсир кўрсатувчи бошқа ҳолатларни қўзғата оладиган оилавий ва шахслараро низоларнинг, депрессив вазиятларнинг эрта олдини олиш, шунингдек, ушбу жараёнда кенг жамоатчилик иштирок этишини таъминлаш;

- ижтимоий реабилитация қилиш ва мослаштириш тизимини йўлга қўйиш;
- юзага келадиган низоли вазиятларни, биринчи навбатда, оилавий-маиший низоли вазиятларни ҳал қилишда давлат органларининг ўзаро ҳамкорлигини, шу жумладан, фуқаролик жамияти институтлари билан самарали ҳамкорлик тизимини шакллантириш;

- низоли вазиятларнинг эрта олдини олишга, энг аввало, “хавф остидаги гуруҳ”да бўлган шахслар ва оилаларни аниқ мақсадда қўллаб-қувватлаш орқали ижтимоий реабилитация қилиш ва мослаштириш тизимини такомиллаштиришга фуқаролик жамияти институтларини кенг жалб қилиш;

- низоли вазиятлар, шу жумладан, оилавий-маиший зўрлик ишлатиш сабабларини, ўз жонига қасд қилиш кайфиятини қўзғатадиган омилларни аниқлаш ҳамда ўрганиш, уларни бартараф этиш чораларини кўриш;

- жамиятда оилавий-маиший тусдаги зўрлик ишлатишнинг ҳар қандай кўринишига нисбатан, биринчи навбатда, яқин қариндошлар томонидан мурасиз муносабат муҳитини, шу жумладан, жазо муқаррарлигини таъминлаш, оғир ижтимоий аҳволдаги шахсларни қўллаб-қувватлаш орқали қарор топтириш;

- жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни ошириш, оилавий ва шахслараро муносабатлар соҳасида қонунийликни мустаҳкамлаш, ижтимоий реабилитация қилиш ва мослаштириш жараёнларига дахлдорлик ҳиссини кучайтириш талаб қилинади.

Ижтимоий реабилитация қилиш ва мослаштириш тизимини йўлга қўйиш ўз самараси натижасига кўра ўз жонига қасд қилишга мойил хулқ-атворни ҳамда жамиятдаги ва оиладаги маънавий-ахлоқий муҳитга салбий таъсир кўрсатувчи бошқа ҳолатларни қўзғата оладиган оилавий ва шахслараро низоларга, жамиятда оилавий-маиший тусдаги зўрлик ишлатишнинг ҳар қандай кўринишига, жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни оширишга энг катта ҳиссасини қўшади.

Вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларнинг буйруқлари ҳамда қарорлари тегишли вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларнинг вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасидаги ваколатларини ҳамда тегишли тартиб-таомилларни белгилаб беради. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 2011-йил 17-январдаги

18-сонли Буйруғи билан “Спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки ақл-ирода фаолиятига таъсир этувчи бошқа моддаларни мунтазам равишда истеъмол қилаётган вояга етмаганларни аниқлаш, ҳисобга олиш, текшириш ва тиббий-ижтимоий реабилитация қилиш тартиби тўғрисида”ги Низом, 2010-йил 17-декабрдаги 342-сон Буйруғи билан “Ихтисослаштирилган ўқув-тарбия муассасаларига жойлаштириладиган вояга етмаганларнинг тиббий кўригини ўтказиш тартиби тўғрисида”ги Низом тасдиқланган.

Ушбу Низомда вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасидаги ваколатлари, бошқа орган муассасалар билан ҳамкорлик масалалари, тиббий кўригини ўтказиш тартиблари белгилаб берилган.

Спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки ақл-ирода фаолиятига таъсир этувчи бошқа моддаларни мунтазам равишда истеъмол қилаётган вояга етмаганларни аниқлаш, ҳисобга олиш, текшириш ва тиббий-ижтимоий реабилитация қилиш соғлиқни сақлаш органларининг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади. Бунда гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки ақл-ирода фаолиятига таъсир этувчи бошқа моддаларни мунтазам равишда истеъмол қилаётган вояга етмаганлар ва уларнинг яшаш жойи ҳамда шарт-шароитларини аниқлаш талаб этилади. Шу сабабли соғлиқни сақлаш органларининг ушбу фаолиятини ахборот билан таъминлаш муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади.

Шунингдек, жазони ижро этиш муассасаларидан озод этилган ёхуд ихтисослаштирилган ўқув-тарбия муассасаларидан қайтиб келган вояга етмаганларни ишга жойлаштириш ва уларнинг майший яшаш шароитини яхшилашда ёрдам кўрсатиш, давлат ёрдамига муҳтож бўлган бошқа вояга етмаганларни жойлаштириш шакллари аниқлашда кўмаклашиш, шунингдек, вояга етмаганларни ижтимоий реабилитация қилишга доир қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ишларни амалга ошириш кўрсатилган.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмаларининг ёшларга оид давлат сиёсати соҳасидаги ваколатларига ёшларга оид давлат сиёсати соҳасидаги давлат дастурларини, ҳудудий ва бошқа дастурларни ишлаб чиқиш ҳамда амалга оширишда иштирок этиш, ёшларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришга доир фаолиятда иштирок этиш, ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга ошириш, шу жумладан, ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва бунга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, уларни бартараф этиш, ёш фуқароларни ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора-тадбирларини кўриш, таълим олувчилар орасида ҳуқуқбузарликлар содир этишга мойил бўлган шахсларни аниқлаш ҳамда уларга нисбатан ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш чора-тадбирларини кўриши белгиланган.

Шунингдек, спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки ақл-ирода фаолиятига таъсир этувчи бошқа моддаларни мунтазам равишда истеъмол қилаётган вояга етмаганларни аниқлаш, ҳисобга олиш, текшириш ва тиббий-ижтимоий реабилитация қилишни ташкил этади, спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки ақл-ирода фаолиятига таъсир этувчи бошқа моддаларни мунтазам равишда истеъмол қилаётган вояга етмаганларни аниқлаш, ҳисобга олиш, текшириш, даволаш ва тиббий-ижтимоий реабилитация қилишни ташкил этиш соғлиқни сақлашни бошқариш органлари ва соғлиқни сақлаш муассасалари томонидан амалга оширилади.

Диспансер ҳисобига ва кузатувига олинган вояга етмаганларга улардаги касалликни даволаш учун тиббий текшириш, тиббий маслаҳат бериш, ташхис қўйиш, даволаш ва тиббий-ижтимоий реабилитация хизматларини кўрсатишдан иборат малакали тиббий наркологик ёрдам кўрсатилиши шарт

Озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий-маиший таъминлаш ва ишга жойлаштириш тизимини янада такомиллаштириш, ушбу шахсларга ёрдам кўрсатиш бўйича профилактик ва бошқа чора-тадбирлар самарадорлигини оширишга қаратилган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018-йил 17-июлдаги “Озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий-маиший таъминлаш ва ишга жойлаштириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича амалий чора-тадбирлар тўғрисида”ги 543-сонли Қарори қабул қилинган.

Мазкур Қарорга мувофиқ Озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш тизимини такомиллаштириш бўйича 2018–2022-йилларга мўлжалланган “Йўл харитаси” тасдиқланган ҳамда озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий-маиший таъминлаш ва ишга жойлаштириш тизимини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари ва вазифалари белгиланган:

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий мослаштиришга масъул тузилмалар фаолиятининг институционал ва ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш, уларнинг вазифа, функция ва ваколатларини аниқ чегаралаш;

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий мослаштириш, шу жумладан, улар ҳаётининг сифати ва даражасини ошириш;

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларнинг психологик ва ижтимоий мослашуви мониторинги тизимини шакллантириш;

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий мослаштириш ва реабилитация қилиш соҳасидаги ишларни амалга ошириш доирасида давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтлари ўртасида ижтимоий шерикчиликни ривожлантириш;

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни реабилитация қилиш жараёнига хусусий сектор вакиллари кенг жалб этиш орқали уларга тегишли имтиёзлар беришни назарда тутувчи давлат органлари ва тадбиркорлик субъектлари ўртасида давлат-хусусий шерикчилик тизимини ривожлантириш;

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларнинг психологик, ижтимоий-маиший таъминот ва иш билан таъминлаш фаолиятини тайёрлаш, прогнозлаш ва режалаштириш;

- рецидив ва такрорий жиноятлар сонини камайтиришга қаратилган таъсирчан чоралар кўриш, ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш тизимини кучайтириш. Бундан кўриниб турибдики, ижтимоий ҳаётга мослаштиришнинг энг муқобил йўллари қўллаш, давлат органлари ва тадбиркорлик субъектларининг ўзаро ҳамкорлигига асосланган соғлом маиший ҳаётга қайтаришнинг функционал йўллари амалиётга жорий этиш долзарб вазифалар сифатида эътироф этилмоқда.

Озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган ва махсус коммендатура ҳисобидан чиққан шахсларни ижтимоий мослаштириш марказлари негизида Озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш марказлари ташкил этилган ва уларга қуйидаги вазифалар юкланган:

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларнинг ижтимоий ҳимоя қилинишини ташкил этиш ва таъминлаш, тегишли тартибда кийим-кечак, озиқ-овқат ва тураржой учун бир марталик тўланадиган нафақа пули бериш орқали уларнинг бирламчи эҳтиёжларини қондириш;

- мақбул ижтимоий-маиший шароитлар яратиш, соҳа мутахассислари (психолог, тиббиёт ходими, ҳуқуқшунос ва бошқалар)дан ёрдам олиш, зарур ҳолатларда даволанишга, қариялар ва ногиронлар уйларига йўлланмалар бериш;

- реабилитация қилишда, уй-жой ва маиший ҳамда бошқа ижтимоий-маиший муаммоларини ҳал қилишда, қонун ҳужжатларида белгиланган имтиёзлар олишда ёрдам кўрсатиш;

- маҳкумларга ҳужжатлаштириш масаласи (шахсий ҳужжатларни тиклаш, паспорт олиш)да ёрдам кўрсатилади, уларнинг пенсия суғуртаси, меҳнат дафтар-часини расмийлаштириш шахс жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилин-гунга қадар амалга ошириш;

- шахснинг жазони ижро этиш муассасасидан озодликка чиққан пайтидан бошлаб бир йил мобайнида ижтимоий ҳаётга мослашиш сифатини ўрганиш.

Марказлар Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва ҳокимлик-лар ҳузуридаги Озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-маиший соҳада ва иш билан таъминлашда ёрдам кўрсатиш махсус комиссиялари, ички ишлар органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари билан ҳамкорликда жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-иқтисодий ёрдам кўрсатишнинг индивидуал дастурларини ишлаб чиқади ва тасдиқлайди, шунингдек, ҳар ойда суд қарори бўйича ушбу тоифадаги шахсларга ижтимоий-ҳуқуқий ёрдам бериш индивидуал дастурлари-нинг жойларда ижро этилишини ўрганади.

Юқоридаги маълумотлардан келиб чиқиб, қуйидагича хулоса қилишимиз мумкин, жиноятчиликка қарши курашгандан кўра ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шароитларини аниқлаш ҳамда олдини олиш, бартараф этиш чораларини кўриш юзасидан, энг аввало, ҳуқуқбузарларни ахлоқан тузатиш, ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштирилишини таъминлаш муҳим аҳамият касб этади.

Муайян яшаш жойига эга бўлмаган шахсларни реабилитация қилиш марказ-ларини ҳамда ҳар бир туманда ташкил этилиши ҳамда тиббиёт ходимларини ушбу муассаса биносида фаолиятларини олиб боришларини йўлга қўйиш ижобий натижага эришишга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Турсунов А.С., Фазилов И.Ю., Хўжакулов С.Б. Профилактика правонарушений: Учебник (по направлению Общественногуманитарных дисциплин-4 для академических лицеев МВД РУз) / Ответственный редактор Б.А. Матлюбов. – Т.: Академия МВД РУз, 2018 – С. 190.

2. Ўзбекистон Республикасининг “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги қонунига илмий-амалий шарҳ: Қонунга илмий-амалий шарҳ / Муаллифлар жамоаси. Масъул муҳаррир Б.А. Матлюбов. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2018. – Б. 13.

3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг 2021 йил 8 март куни Халқаро хотин-қизлар кунига бағишлаб ўтказилган тантанали йиғилишдаги нутқи.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 2 июлдаги “Ижтимоий реабилитация қилиш ва мослаштириш, шунингдек, оилавий-маиший зўрлик ишлатишнинг олдини олиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ–3827-сон қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 04.07.2018 й., 07/18/3827/1445-сон.

5. Ўзбекистон Республикасининг “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ваҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги қонунига илмий-амалий шарҳ. Масъул муҳаррир Б.А. Матлюбов. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. – Б. 14.

6. Ўзбекистон Республикасининг “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ваҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги қонунига илмий-амалий шарҳ. Масъул муҳаррир Б.А. Матлюбов. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. – Б. 14.

7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий-маиший таъминлаш ва ишга жойлаштириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича амалий чора-тадбирлар тўғрисида”ги 543-сон Қарори, 2018 йил 17 июль.

8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий-маиший таъминлаш ва ишга жойлаштириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича амалий чора-тадбирлар тўғрисида”ги 543-сон Қарори, 2018 йил 17 июль.